

Ilona Hartman

KOPNO NA VIDIKU

*Prevela s nemačkog:
Maja Anastasijević*

KONTRAST

Beograd, 2023

DAN PRVI

U unutrašnjosti broda mračno je i sveže. Bordo mermerni pod, zlatni rukohvati pored stepenica. Za pultom s moje leve strane sedi žena sa naočarima za čitanje uskog rama. Sve je upravo onako kako sam zamišljala.

„Zdravo”, kažem tiho. „Htela bih da se prijavim.” Recepcionerka, koja nosi pločicu sa imenom Ivanka, uputi mi ohrabrujući pogled preko ruba naočara. „Dobro došli na brod. Evo, ovo je ključ od vaše kabine. I još treba ovo da ispunite.” Gurne mi podmetač za papir s prikačenim obrascem i hemijsku olovku preko pulta. Uzimam ih ukočenim prstima i drhtavom rukom upisujem ime, za koje se nadam da je moje. Jana Biler, verovatno dvadeset četiri godine stara, sa stanom negde, adresa zaboravljena. Ostalo zna lična karta, koju na zahtev iskopam iz tašne. Odustala sam od lažnog imena. Ne verujem da kapetan ima uvid u spiskove putnika.

Zastajem pred ogledalom u minijaturnom hodniku ispred toaleta. Izgledam kao loša žurka. Lice mi je bledo, a po obrazima su se neravnomerno rasporedile crvene mrlje kao na tkanini bojenoj batik tehnikom. Kožu iznad gornje usne, na čelu i nosu, prekriva sjajna koprena od znoja. Otkad sam se ukrcala, više ne umem da se ponašam kao ja. To sam i očekivala, ali sam se, naravno, ipak malčice nadala da grešim.

Preko razglasa odjekuje obaveštenje: „Dragi gosti, za trideset minuta isplovljavamo. Ključeve od kabina dobićete na recepciji. Molimo vas da za petnaest minuta budete u salonu na gornjoj palubi, gde ćemo vam se obratiti s nekoliko uvodnih reči. Hvala.” Kao da sam na daljinsko upravljanje, uradim kako je rečeno.

Pomenuti salon, dugačka prostorija sa niskom tavanicom, mnogo plastičnih palmi i besmisleno mnogo stubova, postepeno

se puni gostima. Stanem uza zid sasvim pozadi i posmatram more srebrnih i ćelavih glava. Umiruju me jednolično zujanje ventilatora na tavanici, tihi šum obuće na tepihu i prigušeni žamor grupe turista. Prvi put postajem svesna: svi su oni stari barem kao i moji baba i deda. Jedini izuzetak je mladi par od oko pedeset godina. Udišem i izdišem zajedno s grupom.

Ovde sam. To jest, nisam umrla, kao što je i bilo planirano. Sve se odvija onako kako sam nameravala.

Zasada.

Vođa puta Jo, vedra ruina čije je godine teško proceniti, izlazi na mali podijum u dnu prostorije. Gosti se približavaju sitnim koracima, ja se zaustavim ispod jedne palme. Jo na sebi ima obuću vedrih boja, smelo tesne pantalone, a u proređenoj kosi naočare za sunce koje samo što mu nisu spale s glave. Otvara događaj sa nekoliko uvodnih reči.

„I na kraju: ako imate pitanja ili neki problem, stojimo vam na raspolaganju u svakom trenutku. Sve možemo da rešimo. Izuzev, možda, isparenja u kabini.” Jo namigne, kao što verovatno svaki put namigne na tom mestu. Pristigli parovi se stidljivo smeškaju, kao što se verovatno svaki put smeškaju na tom mestu.

Osnovno pravilo na kome se zasniva dnevni raspored na brodu MS Mocart glasi: gosti moraju da budu ili siti, ili pijani, ili i jedno i drugo. Doručak od sedam, ručak u 12.30, kafa i kolači u 16 časova, a večera se služi u 18.30. Vreme i mesto pristajanja, odnosno isplovljavanja, naznačeni su na karti puta u holu i svaki dan se saopštavaju na kratkom informativnom sastanku grupe u 18 časova. Zabavni program je umeren. Nema animatora, nema bingo večeri, ali zato postoji mogućnost iznajmljivanja društvenih igara, pohabanih karata za igranje, nekoliko knjiga, a od deset sati radi bar. U osam uveče brodski muzičar Bob seda za klavijature i svira, grubo rečeno, osrednju muziku iz prošlih vremena. Neki gosti se primetno raduju zabavnim sadržajima. Još pre nekoliko dana zbijala bih šale na njihov račun, a sada se stidim sopstvene podrugljivosti.

Vrativši se u kabinu, zatičem ono čudovište od kofera. Klima-uređaj nije bio uključen, tako da se u prostoriji nakupio vreo julski vazduh i pomešao sa mirisom tepisona. Jedna ručka kofera je pukla, što se moglo i očekivati s obzirom na materijal od kojeg je napravljena. Licem prema dole, strovalim se na ležaj pored zida. Do večere imam dovoljno vremena da ovde ležim i najmanje dva puta premotam u glavi ono što smatram svojom primerenom reakcijom.

★

Kad se kaže krstarenje, odmah pomislite na džinovske, snežno-bele, blistave preookeanske brodove neverovatnih dimenzija, sa hiljadama gostiju i desetinama hiljada zaposlenih, veoma teške kristalne lustere, staklene liftove, satenska odela, kockarnicu, više bazena, akvarijum pun raža, animaciju, prejedanje, ostrige, vija-gru, koktele sa kišobrančićima.

Dakle, ploveći velegrad, sa svim svojim prednostima i manama. Iznad svega toga lebdi nekadašnji šarm Titanika, gorkoslatka nada da bi ovde i sada, na ovom putovanju, moglo da se desi nešto značajno, daj bože da se desi. Možda sretnete ljubav svog života, možda se sudarite s ledenim bregom, možda vam telefon upadne u testenine sa tartufima. Ko zna? Putovanje koje obećava baš kao i prvi gutljaj ledenohladnog šampanjca koji vam, u sa-svim tankim čašama, pružaju u znak dobrodošlice.

U svakom slučaju, na brodu poput MS Mocarta koji krstari Dunavom ničeg od svega toga nema. Ko se odluči za krstarenje rekom, bira pragmatično rešenje, iz kojeg god razloga. To je savršen način putovanja za ljude koji žele da vide još malo sveta, ali, zaboga, nikako previše. Već samo prostorno ograničenje dvema obalama ne dopušta da se stvori utisak neograničene slobode. Pre bi se moglo govoriti o spoznaji: sve što se ovde zbiva može da stane na dva podmetača za pivo.

Krstarenja rekama imaju prirodne granice, svest o tome prožima čitavu koncepciju takvog putovanja. Upadljivo je odsustvo svega morskog. Nema suncobrana s plavo-belim prugama, nema akvarijuma sa ukrasnim ribama dimenzija dečje sobe, nema ukrasa na zidovima u obliku brodskih konopaca debljine ruke. Pa, činjenica je: za more su zaduženi veliki.

Uprkos tome, sve se čini kako bi se stvorio utisak svetskog glamura nalik onome na transatlantskom kruzaru. Ali najkasnije, u trenutku kada kroz prozore spoljne kabine vidite gornjoaustrijske varošice kako promiču, a na šetalištu u luci kafe-poslastičarnicu

VALENZIA, koja se zbog pokvarenih svetlećih slova sada zove samo NZI, pri čemu je neko sprejom nažvrljao jedno A između slova N i Z – najkasnije tada shvatate: ovde niko neće naći ljubav svog života. U najboljem slučaju, može da nađe društvo za sledeću pešačku turu.

Ploveći hotel je, uprkos svemu, uzbudljiv i po mnogo čemu izuzetan. Posle prve šetnje po palubi, otkrivam nekoliko tačaka u konceptu krstarenja rekom koje bih označila kao pozitivne.

Zvuči banalno, ali i na to se treba navići: na brodu ste svakako nešto posebno. Okolnosti su potpuno poremećene. Tamo gde je inače ulica, sada je voda. Inače je hotelski krevet jedina nepromenljiva tačka putovanja, a sada putuje zajedno s vama. Do sada ste smatrali da je „unutrašnja plovidba” strogo stručan pojam koji nema nikakve veze s vama, a sada ste najednom i sami postali deo priče.

Uzgred budi rečeno, ovde po pravilu niko ne pati od morske bolesti, jer, gle čuda, nema nemirnog mora. Samo ponekad putnički brod ili kontejner podigne nekoliko velikih talasa. Kao i svaka normalna osoba, mašem kao luda kad prolazimo blizu šetača na obali, jer je to osnovno pravilo kluba putnika na kruzerima. Zdravo! Evo me! Mi plovimo!

MS Mocart je lep brod. Prilično. Na vodi važe drugačiji aršini za lepotu. Sve je malčice mračnije, tešnje i niže nego što bi nam odgovaralo na kopnu. Tavanice su niske, hodnici dugi i mračni, prozorska stakla mutna. Tapete su sa motivima egzotičnih biljaka koje su veoma kratkotrajno obitavale u istoriji čovečanstva – naime, 1994, u glavi dizajnera tapeta. Fotelje u salonu presvučene su žućkastom veštačkom kožom, koja škripi kad sedate i mljacka kad ustajete. Stolovi u sali za ručavanje napravljeni su od trešnjevog drveta ili nečega što liči na trešnjevo drvo. Lusteri su velelepni, ali moderni, dakle, čoškasti. Neki zlobnik je postavio vagu pored ulaza u prostoriju za doručak: neslana šala ili dobar način da se smanje troškovi nabavke namirnica. Zaista, MS Mocart je izuzetan brod, to čovek odmah primeti.

Na skučenost se brzo naviknete. Posle izlaska na kopno, spremno se prepuštate zaštitničkom zagrljaju hladovitog mraka. Na nekim mestima se ogulila farba ili nedostaje šraf, ali, sve u svemu – ma, u redu je. „Molim vas, ne naslanjajte se na ogradu“, tiho opominje putnike na različitim mestima Janko, Hrvat, koji je menadžer broda. Čim negde pristanemo, mornari izlaze na palubu s kantama boje i doteruju mesta koja nikom drugom ne bi upala u oči. Zahvaljujući tome, stiče se utisak da se brod neprekidno održava, što putnici zadovoljno primaju k znanju.

Neprekidno otkrivате nova omiljena mesta. Na primer, usamljenu fotelju u uglu salona koju u popodnevним časovima obasjava tračak svetlosti, dok inače u prostoriji gotovo uopšte nema sunca. U skladu sa osvetljenjem, u biblioteci preovladava jezivo štivo: švedski kriminalistički romani i časopisi za muškarce.

Osim snažnih talasa, koji tokom plovidbe udaraju o pramac broda MS Mocart, čuje se prvenstveno brodski motor. Riče dubokim basom na zadnjoj strani broda, odakle sve uvodi u stanje ravnopravnog, blagog vibriranja. Ako radi noću, o spavanju nema ni govora, barem u kabinama blizu mašinskog odeljenja. „Vaša kabina je, nažalost, prilično blizu mašinskog odeljenja“, kaže recepcionerka dok deli ključeve od kabina, ali u prvi mah ne shvatam šta to zapravo znači. Treba li da priskočim u pomoć u slučaju nezgode, kao kada sedim pored sigurnosnog izlaza u avionu? Ili da povremeno proveravam nivo ulja? Osnovne karakteristike istaknute u holu govore da MS Mocart troši 200 litara dizela na čas – imajući u vidu ekološki otisak, možda bi sledeće godine ipak bilo bolje da sama veslam. Kažu da su i Meklenburška jezera veoma lepa.

Prevodnice su poseban spektakl, akustički takođe. U prevodnici se čuju sve zamislive vrste zvukova koje voda može da proizvede: šuštanje, kлокотanje, bučkanje i šištanje, čas sasvim tiho, čas gromoglasno, istovremeno ili ritmički se smenjujući. Na deonici Pasau–Beč stajaćemo 22 puta u takvom vodenom liftu. Ima neke sličnosti s polaganjem jaja kod kornjače: sve se odigrava neverovatno sporo, a onda najednom, pljus – i napolju ste.

Atrakcija je brzo izgubila draž. Već na sledećoj prevodnici upola manje gostiju posmatra sa gornje palube.

Zvuk na koji se, međutim, verovatno nećete navići: kada smo usidreni u nekoj luci i prolaze veći brodovi, usled nastalih talasa, MS Mocart se ljulja i ritmički tare o metal pontona, uzrokujući avetinjsko stenjanje, od kojeg čoveka podilazi jeza. Poput turbulencija u avionu, nakratko izaziva nemir među gostima, uključujući i one koje sluh više i ne služi najbolje.

Miris na brodu je uglavnom donekle neupadljiv, ali, nažalost, ne uvek. U hodnicima, na svaka četiri metra, otprilike u visini članaka, postavljen je mali rezervoar. U njemu se nalazi žitka, žućkasta tečnost, koja se svakih dvadeset minuta automatski raspršuje u vazduh. Pretpostavljam da to treba da bude neka vrsta osveživača vazduha, ali meni više liči na uništača vazduha. Miris je toliko sladak da ga možete osetiti na jeziku; ima težak i omamljujući ukus vanile, cveća, sapuna i, tek negde pozadi u ždreleu, jedva prepoznatljiv ukus prolaznosti celokupnog života na Zemlji.

Niko svesnije ne uživa u životu nego ljudi koji su njegov najveći deo već ostavili za sobom. Tako je i na brodu MS Mocart. Ako ne verujete, pitajte goste posle drugog rizlinga. Nezavisno od toga odakle su došli, ovo putovanje im makar na osam dana i sedam noći nudi promenu u odnosu na skučenost vlastitog doma i ograničenja u načelu.

*

Dugo sam osećala da treba da krenem na ovo putovanje. Da je to najbolje što mogu da učinim za sebe. Ali što se više bližio dan polaska, to su više i sumnje dolazile do izražaja.

A počelo je sasvim slučajno. Jedne snežne noći, bila je još zima, za šankom nekog bara u drugom gradu upoznala sam muškarca, koji mi je tokom vremena koje nam je trebalo da popijemo tri pića ispričao kako je upoznao oca tek sa osamnaest godina. Kako je rekao, u njemu je zarasla rana, rana za koju nije ni znao da postoji. „Kao da sam ceo život stajao samo na jednoj nozi, a onda sam odjednom imao dve.” Ne znajući o čemu tačno govori, odmah sam znala šta hoće da kaže. Dokle god sam još mogla da osetim miris hladnog dima u kosi, razmišljala sam o njegovim rečima. Šta ako bi sa mnom bilo isto? Ja sam se zapravo odavno pomirila s tim da ne poznajem vlastitog oca. Odnosno: nikad nisam dovodila tu činjenicu u pitanje. To je bila moja istina. Ili barem onaj deo istine koji mi je bio poznat.

Ništa me nije bolelo. Nisam razmišljala o ocu kojeg nema, ništa mi nije nedostajalo, ta nekonkretna osoba pogotovo. I bez njega sam u svakom trenutku svog života imala dovoljno problema. Drugim rečima: najveći deo vremena, odrastati bez oca bilo je prilično normalno ili je postalo nešto što sam smatrala normalnim.

Posle te večeri, odjednom sam počela svuda da ih primećujem, mislim, očeve. Na igralištu pored ljuljaške, visoko, više, najviše i ponovo.

U vozu, muškarac u poslovnom odelu sa pletenom narukvicom od plastičnog kanapa drečavih boja koja je virila ispod rukava njegove košulje.

Ispred mene na semaforu, mladi tip s devojčicom na rame-nima koja se, kad su krenuli da pređu ulicu, skičeći uhvatila za njegove tamne kovrdže, toliko čvrsto da su mu se oči izobličile.

Prizori kakve sam mogla da primetim u svakoj sapunskoj operi, ali sada sam se približila samoj sebi i omekšala sam. Za mene

je sve u njima postalo primer iz prakse. Otac kao ilustracija. Sa zanimanjem sam proučavala različite tipove.

Želja za nepoznatim osećajem poznavanja vlastitog oca nije me napuštala ni u nedeljama koje su usledile. Za svega nekoliko meseci, ono što je dugo bilo nezamislivo najednom je preraslo u snažan poriv: moram da nađem i upoznam oca, uporno sam ponavljala u sebi, u protivnom ću možda zauvek ostati polovična – napola ja, napola prisutna, napola živa. Strah od toga bio je jači od pomisli na susret s neznancem, koji mi je otac, ali prema kojem ne osećam bliskost.

✱

Bilo je iznenađujuće lako pronaći puno očevo ime u starom majčinom adresaru. Bio je Božić i kao i svake godine, došla sam u posetu, ali ovoga puta sa zadatkom. Niko nije video kad sam izvukla izlisanu knjižicu iz tajnog skrovišta u ormaru za čaše. Majka ga je upisala veoma čitkim, blago udesno iskošenim rukopisom, između otorinolaringologa iz Krajsštata i našeg komšije od prekoputa. Na internetu sam našla njegov sajt, koji nije ažuriran od 2010, sa fotografijama s putovanja u Vijetnam, Norvešku i Indiju. Na jednoj slici je bio okružen grupom turista. Ispod slike je pisalo: „Milan, naš prvi kapetan na brodu MS Mocart.” Uvećavala sam sliku, sve dok se nisu videli još samo bež, crveni, smeđi i crni pikseli, ponovo je smanjila, osmotrila svaki detalj njegovog lica, fotografisala ga, držala fotografiju na displeju pored sopstvenog lica ispred ogledala i poslala fotografiju mojoj drugarici Tesi. „Mislim da je ovo u sredini moj otac?“, napisala sam. „Vidi se!”, odgovorila je.

Dakle, prosta stvar. Na prvi pogled se vidi da smo u srodstvu. To je bilo otkriće. Odmah sam zaplakala i plakala sam dugo, čela naslonjenog na hladno ogledalo. Dokaz je nedvosmisleno upućivao na mene. Dakle, možda stvarno postojim. Nisam ličila ni na jednog meni poznatog člana porodice. Samo je jednom, kad sam imala četrnaest godina, neki prodavac kuvanog vina na božićnoj pijaci pomislio da smo majka i ja sestre. Ostao je samo osećaj da me je izmislio neko ko je plod svoje mašte ostavio za sobom jer mu je bio dosadan.

*

Gore na palubi. Sada je već kasno popodne i pre oko pola sata isplovili smo uz zaglušujući zvuk sirene. Atmosfera je opuštena. Na brodu se svi pozdravljaju ljubaznim klimanjem glave, a budućí da sam ubedljivo najmlađa putnica, odjednom imam maltene stotinu novih baba i deda, koji mi se smeškaju. Nažalost, još niko mi nije ponudio novac ili slatkiše.

Da ne bih prošla preblizu kapetanske kabine, sednem na jednu stolicu za ležanje na drugom kraju palube za sunčanje. Iznad mene, podignuta crveno-bela zastava severnonemačke brodar-ske kompanije klepeće na vetru. Tutnjava motora i bučanje talasa upotpunjuju morsku zvučnu kulisu. Na trenutak zatvorim oči i pod narandžastom svetlošću ispod kapaka zamišljam da sam ovde zaista na odmoru.

„E, pa sad stvarno moram da vas pitam. Jeste li došli sasvim sami? Mislim, nadam se da mi nećete zameriti, ali malo sam vas posmatrala malopre i, kako da kažem, zapitala sam se šta mlada žena poput vas traži na brodu punom matorih drtina poput nas.” Neko se kikoće pored mog uva. Otvorim oči i okrenem glavu prema vedrom ženskom glasu koji mi se upravo obratio. „Ja... Pa, da. Jesam, dakle, sama sam”, kažem, gledajući u neverovatno naborano lice žene od oko sedamdeset godina, snežnobeke, kratke kose i živahnih krupnih očiju. „Izvinite, nisam se ni predstavila: Marita”, kaže Marita i žestoko protrese moju uspavanu ruku.

„Drago mi je. Jana”, kažem, dok se polako budim. „A s kim ste vi ovde?”

„Sa svojim mužem, Enom, tamo je negde pozadi. Verovatno upravo časka s kapetanom. Zanima ga brodarstvo i tako to. Svake godine smo ovde. Ja jednostavno samo želim da nedelju dana ne perem sudove i vidim malo prirode i kulture, a da ne moram mnogo da se krećem.” Lice joj je stvarno užasno smežurano, prilikom svake izgovorene reči bore se pokreću kao la-ola talas. Klimnem glavom i u pokušaju da ustanem umalo ne padnem sa stolice. Marita se ponovo nasmeja – dubok, grleni smeh, kakav

može da potekne samo od nekoga ko je u životu veoma mnogo doživio i još više pušio.

Činjenica je da se i meni sviđa što nedelju dana verovatno neću prati sudove. Razmišljam o iznajmljenom stanu u Berlinu koji sam privremeno izdala i o tome da četiri Britanke u njemu upravo slave devojački dan. Međutim, još dugujem odgovor Mariti. Naravno da sam bila svesna toga da ću kao devojka koja je izabrala način putovanja kakav pre svega cene ljudi u poslednjoj trećini života izazvati znatiželju. I naravno da sam unapred spremila nekoliko rečenica: „Moja baba je osvojila ovo putovanje u nagradnoj igri. Nažalost, ne može da ide jer je povredila nogu. I tako sam ja spontano uskočila”, kažem. Zvuči kao napamet naučeno, ali sam prilično zadovoljna svojom laži. A Marita s razumevanjem klimne glavom. „Idem da vidim šta radi Eno. Hoćete li sa mnom?“, upita, ustajući. Malo prebrzo, odmahnem glavom. „Hvala, mislim da ću još malo da se sunčam ovde.” Kad kažem sunčanje, mislim na ukočeno ležanje na leđima i potiskivanje misli o tome da nekoliko metara iza mene stoji kapetan broda.

Bila bi zgodna prilika da onako usput upoznam oca. Ali još nisam spremna za to. A i neću da bude usput. Hoću da se gledamo u oči i da taj trenutak bude moj. Nisam stigla čak dovde samo da bi mi mlako stisnuo ruku i da bih odmah posle toga otišla zato što Eno i Marita žele da idemo zajedno na večeru. Sutra, kažem sebi, biće to prva stvar koju ću uraditi sutra ujutro. Otići ću tamo i reći „zdravo”. Ili šta god da je najbolje reći u takvim prilikama.

Kada Marita nekoliko sekundi kasnije ode, ipak još jednom pogledam za njom. Odlučno korača prema kapetanskoj kabini, u kojoj razaznajem obrise dvojice muškaraca. Jedan je visok i mršav, drugi malo nabijen. Svest o tome da je jedan od njih moj otac umiruje me na neki način.

Izgleda da sam prilično dugo bila u sukobu sa samom sobom, jer se iznenada začulo pucketanje iz zvučnika i muški glas je ljubazno pozvao na večeru. Čujem šuškanje i struganje nogu koje su se pokrenule. Kad najzad otvorim oči, paluba za sunčanje je

maltene prazna. Da bih sišla dole u trpezariju, moram nekako da se provučem pored kapetanske kabine.

Pogledam ka njoj krajičkom oka i vidim još samo visokog, mršavog muškarca. Mirno stoji za kormilom, gotovo poput voštane figure. Rekla bih da je upravljanje brodom zadatak koji zahteva veće angažovanje, češće pritiskanje dugmadi, povlačenje poluga, proveravanje pokazivača. Ali on samo stoji, drži polugu za upravljanje u desnoj ruci i gleda pravo, tamo gde brod pramcem razdvaja reku po sredini. Još samo nekoliko koraka i biću u dometu njegovog sluha. Sada bih jednostavno mogla da kažem: „Ahoj.” Na rečnom kruzaru, koji nikad nije bio u pomorskoj misiji, bila bi to svakako smešna šala.

„Ahoj”, ogласi se u tom trenutku muškarac, moj otac, Milan Blažek. Okrenuo se i ugledao me kako ukočeno stojim na nekoliko koraka od kapetanske kabine. Glas mu zvuči drugačije nego što sam zamišljala. Viši je, mekši, slabša, kakav je i moj inače. „Zdravo”, kažem, a moj glas mi takođe zvuči drugačije nego što sam zamišljala – piskavo i izlomljeno kao moker papir. Dugo gledam Milana, a kada kažem dugo, mislim nekoliko trenutaka, onoliko dugo koliko mogu da izdržim. Jednu, dve, tri sekunde. Onda mi pogled sklizne s njega. Ličimo jedno na drugo, ne mogu tačno da kažem kako. Predaleko sam da bih jasno razaznala crte njegovog lica. U tome kako stoji i kako ga okolina obavija ima nečeg što mi je blisko poput odraza u ogledalu. Sigurna sam da će me odmah prepoznati.

Bez mog učešća, usta mi se razvuku u neku vrstu osmeha i, prošavši pored njega, doteturam se do stepenica koje vode u hol.

*